

VÁLSÁGKEZELÉSI MEGOLDÁSOK AZ EU – 10 ORSZÁGOKBAN

MAGYAR KÖZGAZDASÁGI TÁRSASÁG 50. VÁNDORGYŰLÉSE

Eger, 2012. szeptember 29.

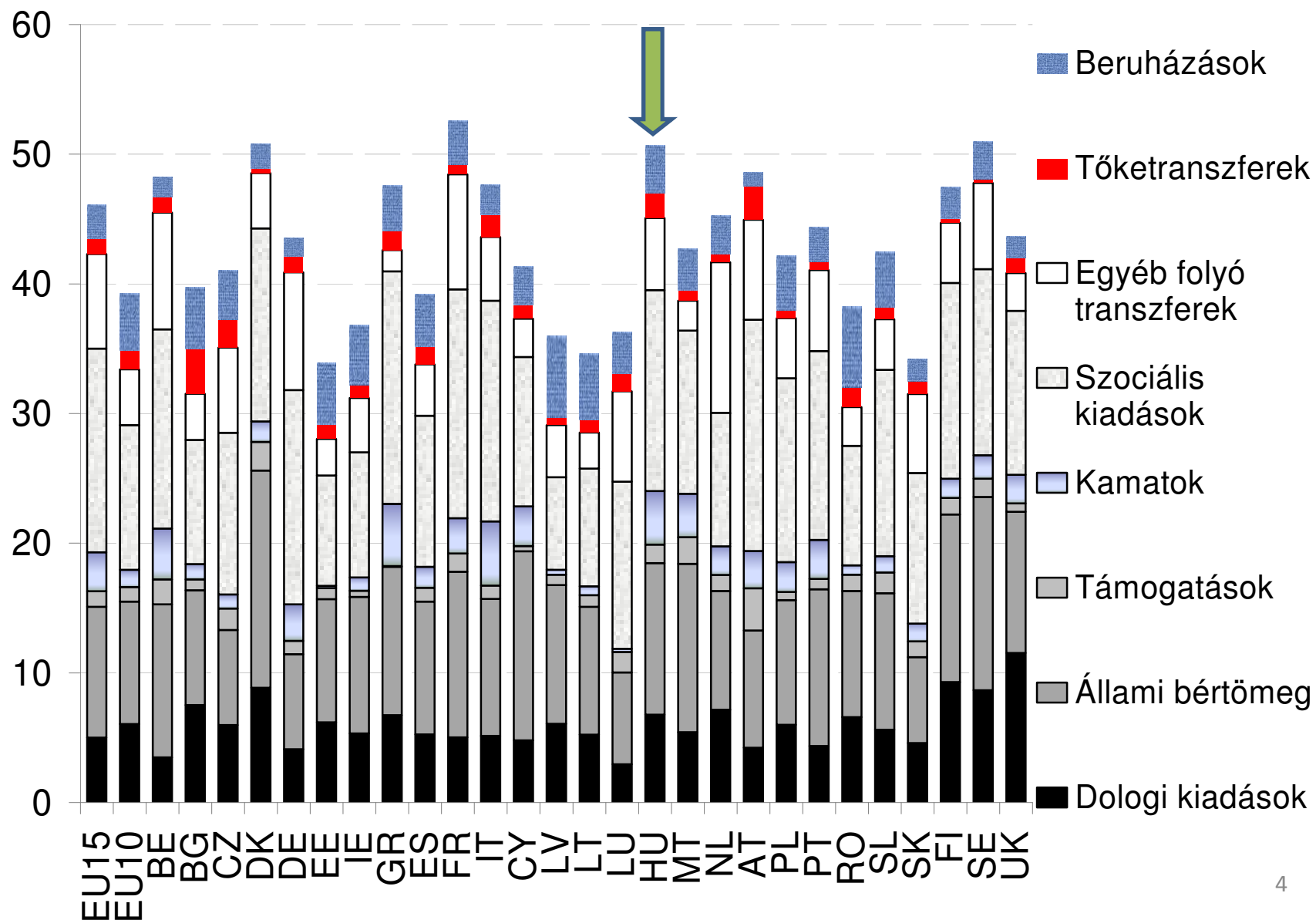
Kovács Árpád
Költségvetési Tanács

AZ ELŐADÁS ÁLTAL ÉRINTETT KÉRDÉSEK

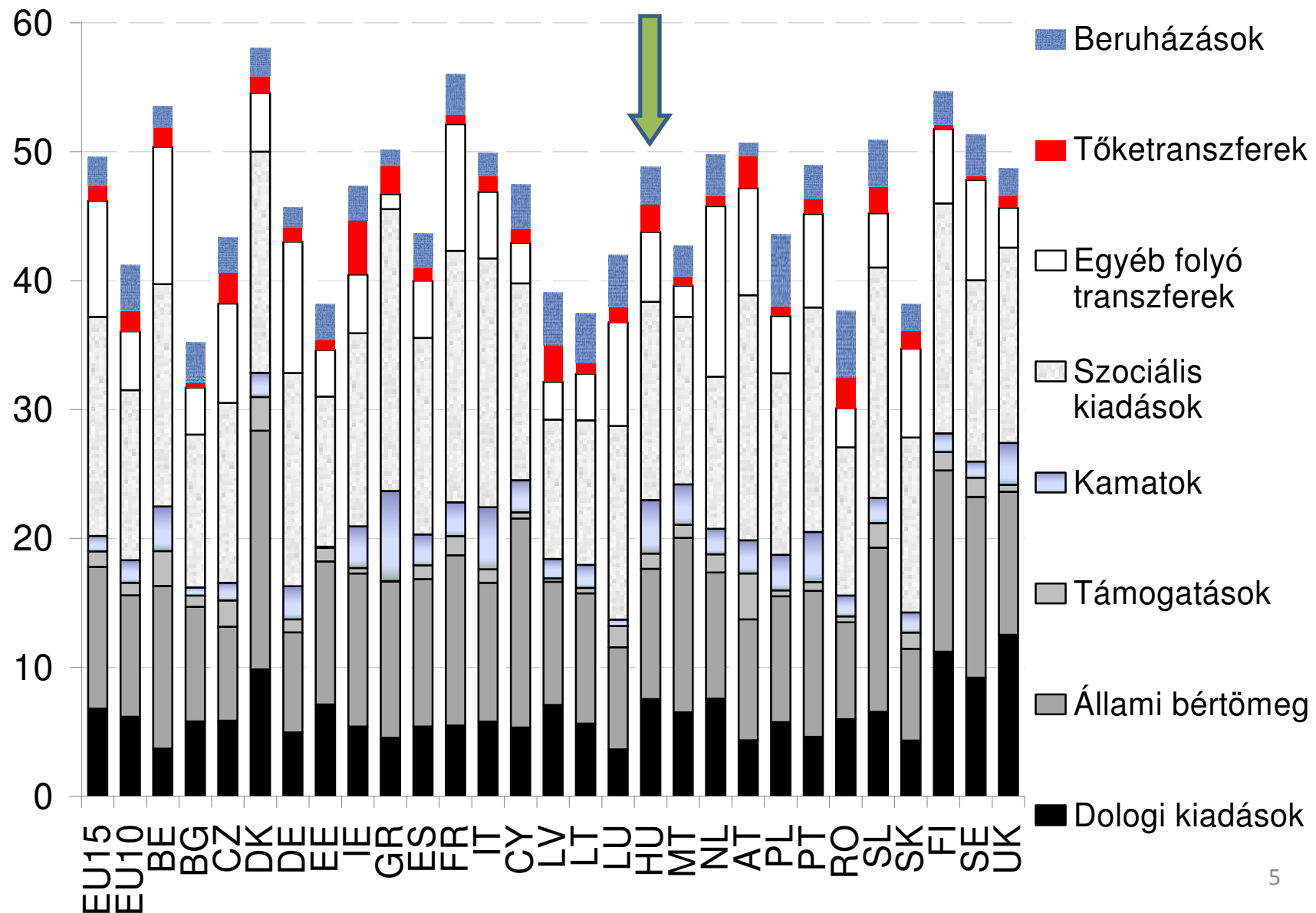
- **MEGHATÁROZOTTSÁGOK: AZ EU-10 ORSZÁGOK KÖLTSÉGVETÉSI POZÍCIÓI A VÁLSÁGOT MEGELŐZŐEN ÉS A VÁLSÁGBAN**
- **AZ EU-10 ORSZÁGAINAK VÁLSÁGKEZELÉSI MEGOLDÁSAI, A VÁLSÁGKEZELÉS EREDMÉNYE**
- **TANULSÁGOK**

MEGHATÁROZOTTSÁGOK:
A KÖLTSÉGVETÉSI POZÍCIÓK A VÁLSÁGOT
MEGELŐZŐEN ÉS A VÁLSÁGBAN

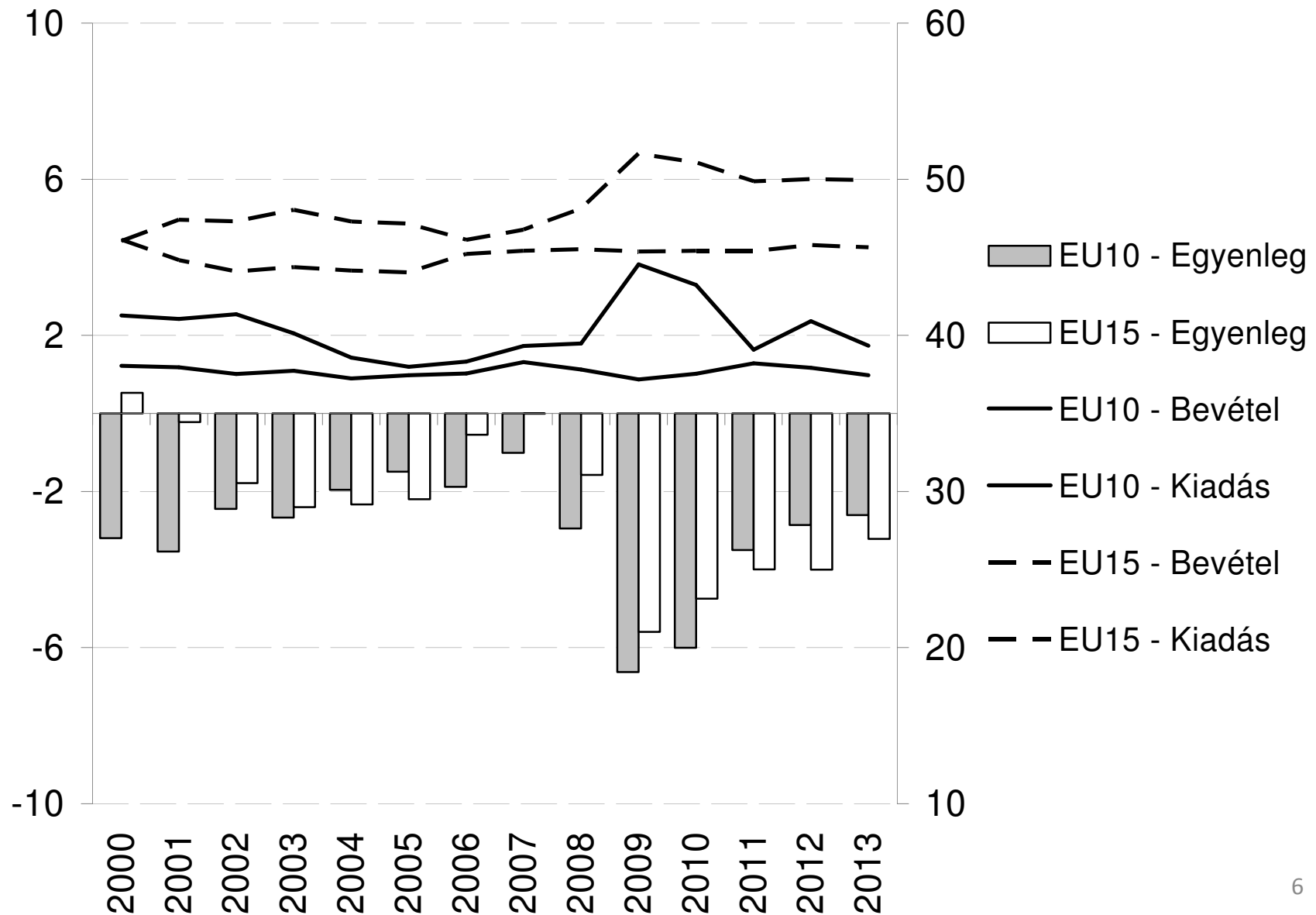
KIADÁSOK BELSŐ MEGOSZLÁSA A GDP SZÁZALÉKÁBAN, 2007

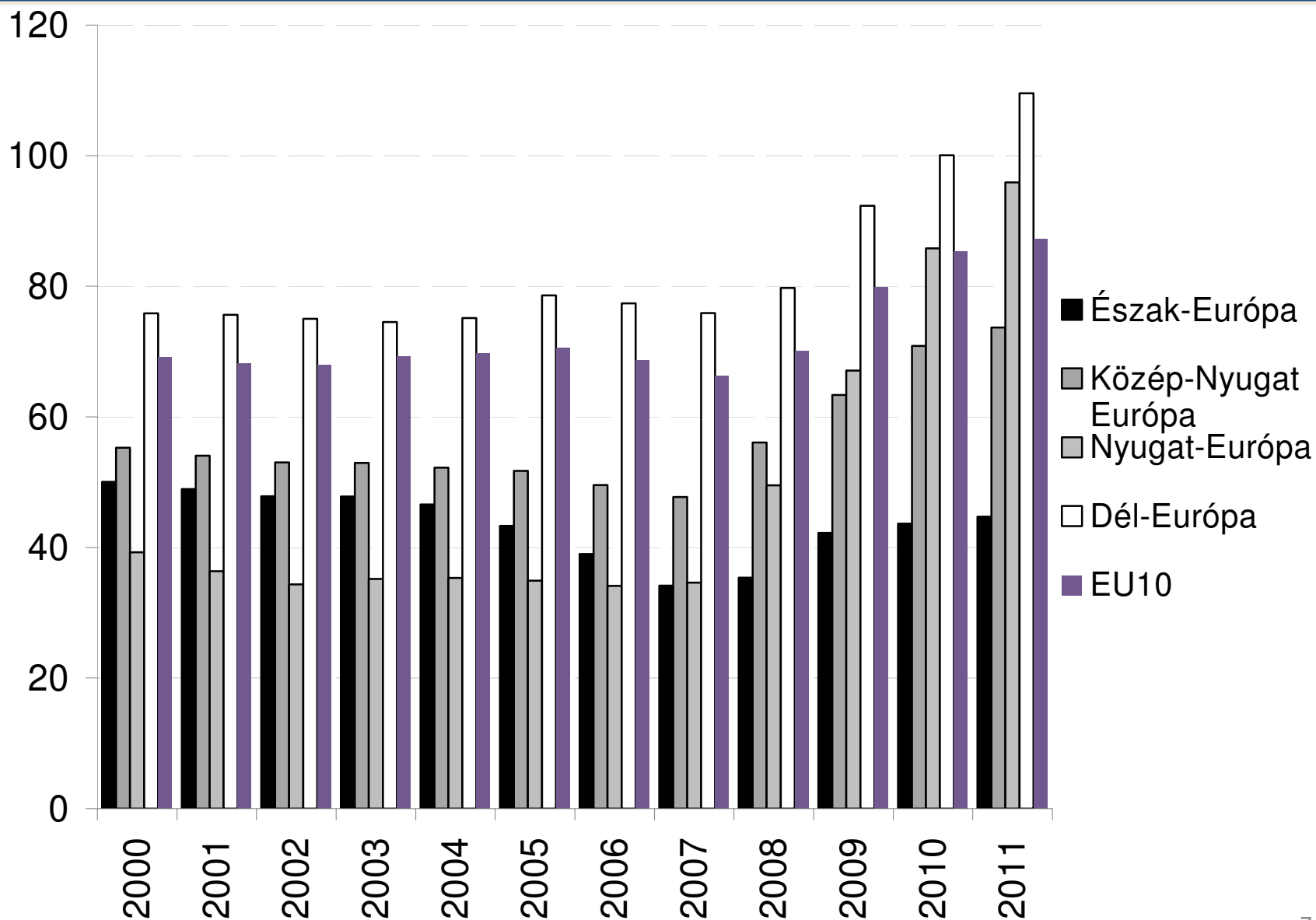
KIADÁSOK BELSŐ MEGOSZLÁSA A GDP SZÁZALÉKÁBAN, 2011

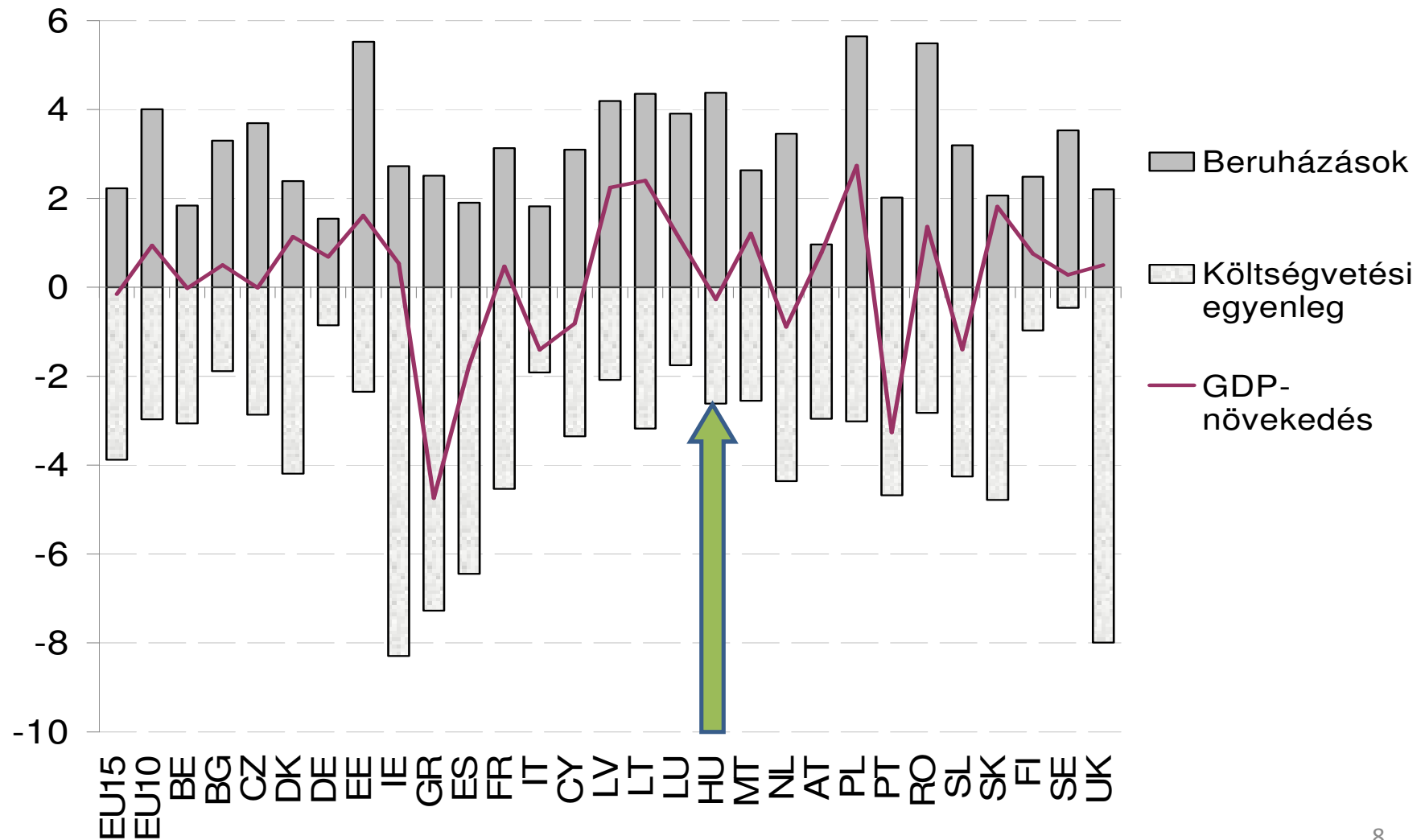
KIADÁSOK, BEVÉTELEK ÉS EGYENLEG A GDP SZÁZALÉKÁBAN

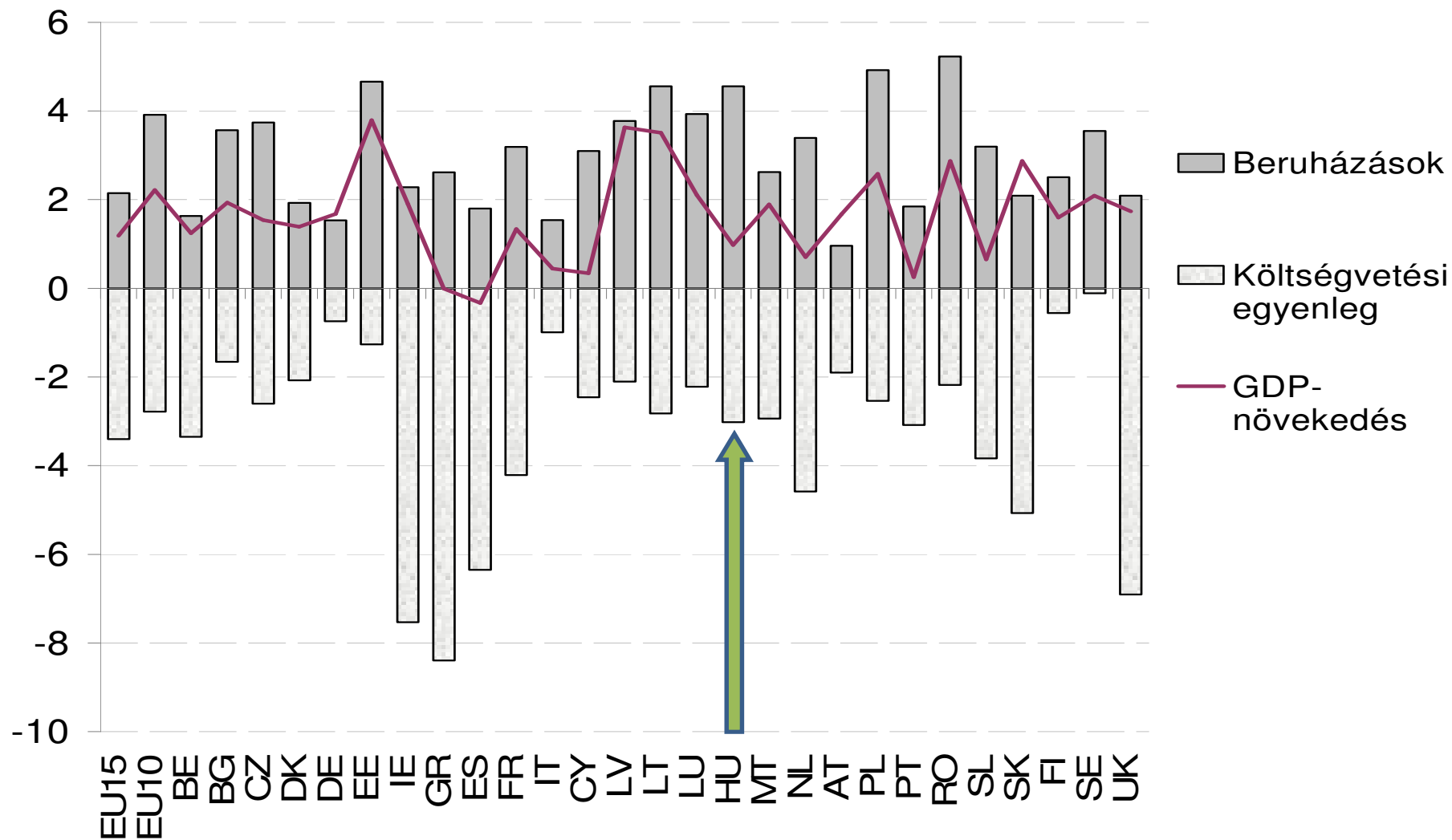
ÁLLAMADÓSSÁG A GDP SZÁZALÉKÁBAN

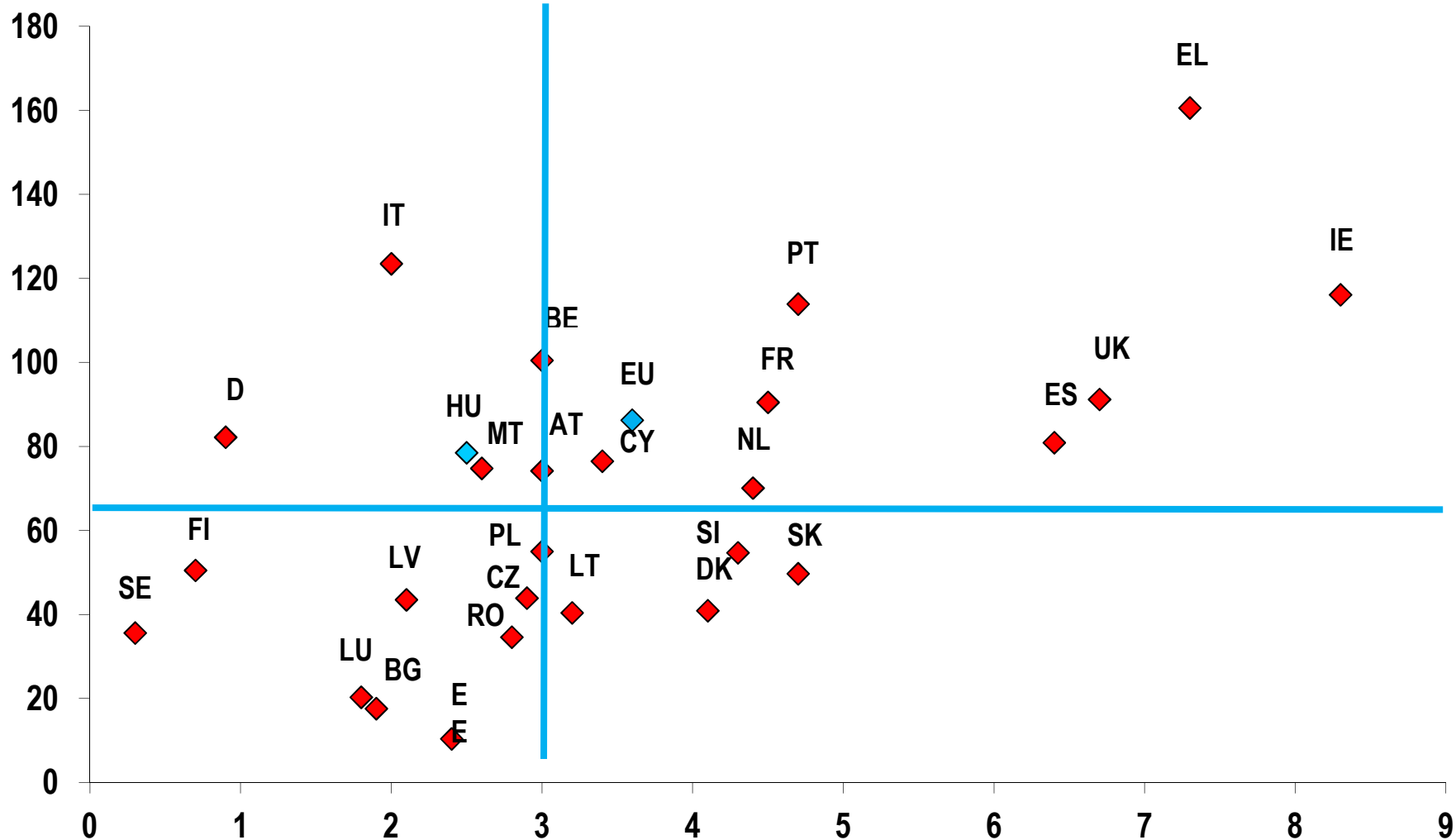
BERUHÁZÁSOK, KÖLTSÉGVETÉSI EGYENLEG ÉS GDP NÖVEKEDÉS, 2012

BERUHÁZÁSOK, KÖLTSÉGVETÉSI EGYENLEG ÉS GDP NÖVEKEDÉS, 2013

AZ ÁLLAMHÁZTARTÁSI HIÁNY ÉS AZ ÁLLAMADÓSSÁG A GDP SZÁZALÉKÁBAN AZ EU-BAN, 2012

**AZ EU-10 ORSZÁGAINAK VÁLSÁGKEZELÉSI
MEGOLDÁSAI,
A VÁLSÁGKEZELÉS EREDMÉNYE**

KÉRDÉS, HOGY A VÁLSÁGKEZELÉS FORGATÓKÖNYVEI AZ EU-10 ORSZÁGOKBAN

mennyiben rendelkeztek szilárd, elméleti megalapozottsággal;

mennyiben bizonyultak proaktívnak, megelőző jellegűnek;

segítették-e a társadalmi, gazdasági szolgáltatások átstrukturálását, a nagy ellátórendszerek távlatilag is hatékony működtetését, valamint

adtak-e stabil, harmonizált szabályozó és vezénylési keretet.

A VÁLSÁGKEZELÉSBEN ALKALMAZOTT JELLEMZŐ LÉPÉSEK, 2008-2010, EU-10

Ország	Tett intézkedés/lépés												
	Államháztartási kiadások jelentős megkurtítása	Adó, vám, járulék emelés	Adó, vám, járulék csökkentés	Jelentős, folyó finanszírozáshoz felhasznált pénzüpi hitelfelvétel	Nemzetközi szervezetektől a válság kényszerei nyomán szükséges hitelfelvétel	Banki külön adók bevezetése	Szolgáltatási szektorra irányított különadók	Egyedi bankmentő akciók	Új irányító és/vagy kontroll szervek az államháztartási gazdálkodásban	Munkaerő-piaci intervenciók	Gazdaság (fogyasztás) élénkítő programok	Egyéb, egyedi lépések (pl. privatizáció, magánnyugdíj pénztári vagyon felhasználása)	Az államháztartás működési szabályainak átalakítása
Bulgária	X	X	X		X					X			X
Csehország	X		X							X			X
Észtország		X								X			X
Magyarország	X	X	X	X	X			X	X	X			X
Lengyelország		X	X		X					X			X
Lettország		X	X							X			X
Litvánia	X	X	X							X			X
Románia	X	X		X	X			X	X				X
Szlovákia		X	X							X			X
Szlovénia		X	X					X	X				X

A VÁLSÁGKEZELÉSBEN ALKALMAZOTT JELLEMZŐ LÉPÉSEK, 2011-2012, EU-10

Ország	Tett intézkedés/lépés												
	Államháztartási kiadások jelentős megkurtítása	Adó, vám, járulék emelés	Adó, vám, járulék csökkentés	Jelentős, folyó finanszírozáshoz felhasznált pénzügyi hitelfelvétel	Nemzetközi szervezetektől a válság kényszerei nyomán szükséges hitelfelvétel	Banki külön adók bevezetése	Szolgáltatási szektorra irányított különadók	Egyedi bankmentő akciók	Új irányító és/vagy kontroll szervek az államháztartási gazdálkodásban	Munkaerőpiaci intervenciók	Gazdaság élénkítő programok	Egyéb, egyedi lépések (pl. privatizáció, magánnyugdíj pénztári vagyon felhasználása)	Az államháztartás működési szabályainak átalakítása
Bulgária	X	X								X			
Csehország	X	X	X							X			
Észtország	X									X			
Magyarország	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	x	X
Lengyelország	X	X								X			
Lettország	X				X					X			
Litvánia	X	X								X			
Románia	X	X		X	X				X	X			
Szlovákia	X	X								X			
Szlovénia									X	X			

A VÁLSÁGKEZELÉS JELLEMZŐI (1)

Az EU-10 országai képesek voltak helyzetük konszolidálására. A vizsgált országok különböző mértékben és eséllyel, de főképp szigorú fiskális megszorításokkal a helyzetet stabilizálni képes csoportban helyezkednek el. Az EU „ÉSZAK ÉS NYUGAT CSOPORTHOZ” LENGYELORSZÁG és a balti államok, valamint SZLOVÉNIA, CSEHORSZÁG és SZLOVÁKIA áll közelebb, s a piaci integráció szempontjából, újabban a költségvetési hiány csökkentése és tartása szempontjából MAGYARORSZÁG is ide tartozik.

Azonban az intézményrendszer működésének kiszámíthatóságát, a stabil államháztartási finanszírozást tekintve hazánk még nem indult el a konszolidáció útján, és a távlati növekedési kilátásokra jelentős hatást gyakorló befektetések szempontjából pedig hátul kullog. Ezáltal a felzárkózási esélyeket illetően inkább Romániához és Bulgáriához – melyeknek ugyan igen kedvező eladósodottsági mutatói vannak – áll közelebb.

A válságkezelésben *több volt az azonosság, mint a különbség*. Eltérések a beavatkozások mértékében, a beavatkozási területek számában, „aktivista”, egyedi megoldásokkal operáló, vagy inkább normativitásra ügyelő, óvatosabb jellegében voltak és vannak.

MAGYARORSZÁG ebben a tekintetben a szélső pont. A gazdaságpolitika 2011-ben nemcsak normatív, az egész reálgazdaságra és az államháztartásra irányított szerkezeti intézkedésekkel (a személyi jövedelemadó és a társasági adó csökkentése, szelektív forrásallokáció a költségvetési szférában) operált, hanem tucatszámú külön- és válságadóval, adókedvezményekkel, a devizahiteles megsegítésével, a magán-nyugdíjpénztári rendszer forrásainak felhasználásával avatkozott be a gazdaság, az államháztartás működésébe.

A VÁLSÁGKEZELÉS JELLEMZŐI (2)

Az első időszakban „klasszikus” válaszlépések. Kiinduló feltételezés volt, hogy a növekedés megindulásához nélkülözhetetlen a vállalkozókat terhelő adók szelektív csökkentése, s így több jut fejlesztésekre, innovációs támogatásokra.

A *reálgazdasági terhek csökkentésére*, a fejlődés motorjai védelmére, beindítására helyeződött a kormányzati cselekvés. Általában mérsékeltebb lett a jövedelemkoncentráció.

A teljesítmény visszaesése miatt is *változás az adók összetételében*: a hangsúly a társadalombiztosítási járulék felé tolódott el a közvetett adóktól, a társadalombiztosítási járulékbévételek növekedésével párhuzamosan pedig csökkentek a személyi jövedelemadó bevételek.

Ezek a hatások automatikusan magukkal hozták a legtöbb országban *az állami kiadások visszafogását*, illetve a gazdaságélénkítő ösztönzés (stimulus) bevetését (beleértve az adórendszeren keresztül nyújtott kedvezményeket és célzott állami kiadásnövelő intézkedéseket). Ezek *mértéke és hatása* azonban szerény maradt.

A VÁLSÁGKEZELÉS JELLEMZŐI (3)

Az EU-10 ORSZÁGOKNAK *javultak az esélyei* a felzárkózásra. A válság árnyalta azt a borús képet, amit a „külső kör”, a kétsebesség kérdésében a korábbi tapasztalatok alapján fel lehetett rajzolni. Ez az országcsoport mind szorosabban integrálódott a „mag Európához”, az EU belső piacaihoz. Jól képzett a munkaerő és többnyire megfelelő a befektetések jogi környezete.

A *pénzügyi közvetítő szektorban* míg az első reakciók a bankok állami, költségvetési eszközökből történő mentésére, feltőkésítésére irányultak, a második szakaszban ennek ellenkezőjét tapasztaljuk.

A *munkavállalás ösztönzése*, a különféle munkaerő-piaci programok. Ugyanakkor A válságkezelés során alkalmazott egyik lényeges lépés volt az olyan „kedvezmények” jelentős leépítése, megszüntetése is, amelyek jóléti jellegük miatt korlátozták az egyének munkaerő-piaci aktivitását.

A VÁLSÁGKEZELÉS JELLEMZŐ (4)

2009-2010-ben kezdtek „kimerülni” a munkaerőpiaci ösztönző programok a fiskális mozgástér beszűkülése miatt.

Az EU-10 ORSZÁGOK válságkezelésének jellemzője, hogy az EU északi és nyugati országcsoportjához képest késéssel, de sor került a deficitcsökkentő lépésekre. Ezek azonban azzal a bizonytalansággal jártak, hogy miközben a takarékosági és restriktív intézkedések csökkentik az államadósságot, kiegészítő, harmonikus lépések nélkül növelik a recesszió, a lefelé húzó növekedési spirálba kerülés veszélyét.

A megszokott gazdaság-ösztönző eszközök a világpiac egyensúlyhiánya terhei alatt érdemi növekedést nem tudnak indukálni. A *gazdaság élénkítésének* államháztartási forrásokból történő segítése előidézte azt is, hogy a piaci kockázatok is a közszférába kerültek, így az újabb és újabb megszorításokkal egyensúlyban tartott államháztartás, reálszféra tehercsökkentése várakozásokkal szemben már nem tud kedvező folyamatokat beindítani a gazdaságban. 0,1-0,5% közötti deficitnövekedéssel járt a gazdaság élénkítésével történő kísérletezés, ami ezért 2011-re szinte teljesen eltűnt a válságkezelés eszközpalletájáról.

ROMÁNIA és elsősorban MAGYARORSZÁG kivételével – az államháztartásra irányított széles, közvetlen beavatkozásokkal operáló intézkedések, 2011-2012 között többnyire visszafogottabb kormányzati aktivitást mutató válságkezelést valósítottak meg.

A CSŐDKOCKÁZATI FELÁRAK ALAKULÁSA ÉS A GAZDASÁGPOLITIKA

1. szakasz: Lehman csőd, CEE CDS spreadek megugrása, különösen a magas folyó fizetési mérleghiányú országokban (BG, RO, HU)

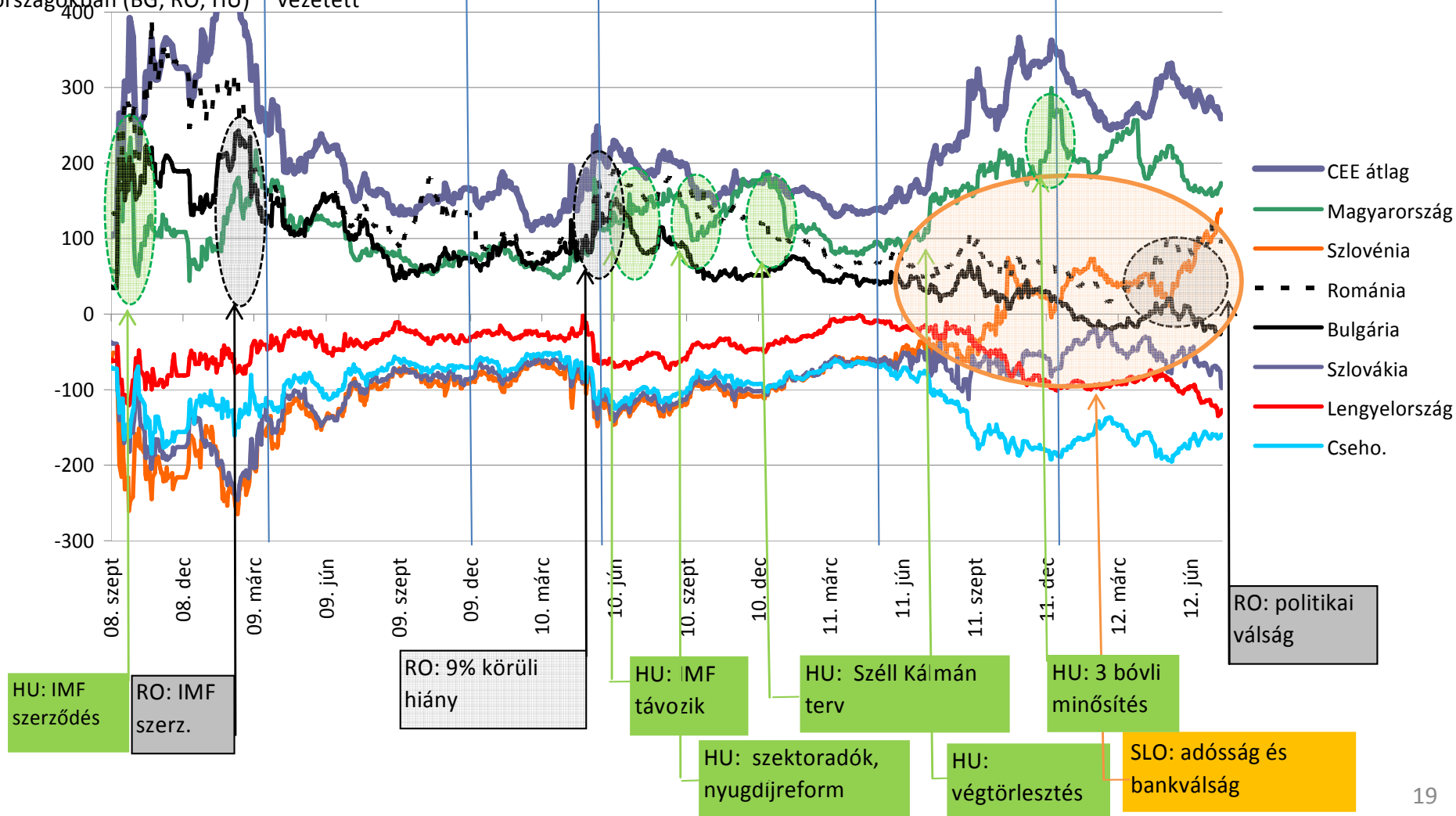
2. szakasz: a fejlett országok fiskális és monetáris lazítása a konszolidációhoz vezetett

3. szakasz: kezdődik a görög válság

4. szakasz: az amerikai mennyiségi lazítás (QE2) bejelentése és indulása megnyugvást hoz

5. szakasz: mélyül az európai adósságválság

6. szakasz: CEE kikerül a fókuszból, a feltörekvő országok kötvényei iránt óriási a kereslet

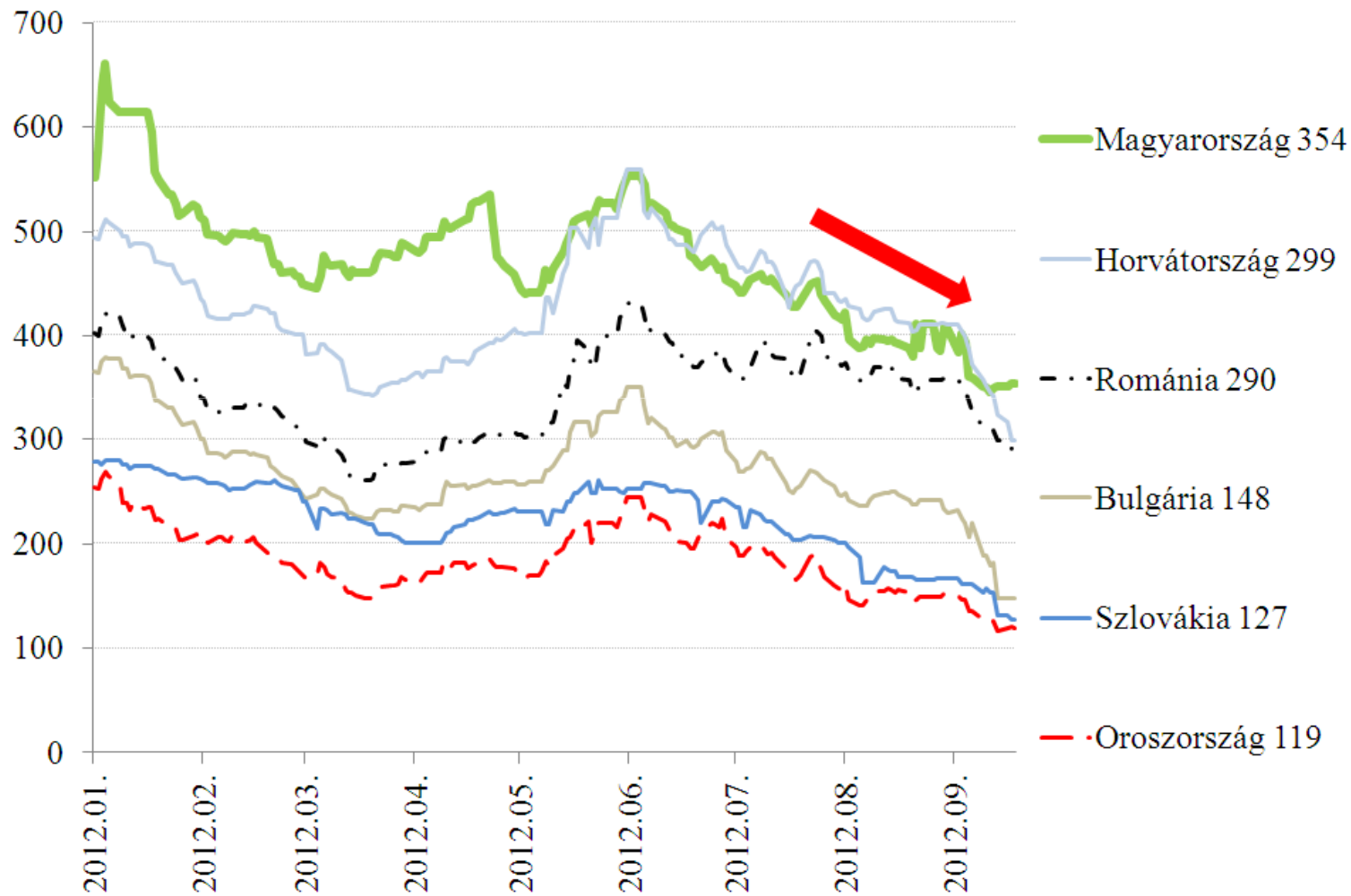
A GAZDASÁG VESZÉLYEZTETETTSÉGI FAKTORAI KÖZÉP-KELET EURÓPÁBAN 2012 ŐSZ

Veszélyeztetettségi faktork	exportfüggőség	a gazdaság nyitottsága	a bankszektor külföldi tulajdonban	nem teljesítő hitelek a bankszektorban	függőség az európai bankközi hitelezéstől	portfólió beruházások visszafordulása	külföldi hitelkitettség	gyenge gazdasági növekedés
Oroszország	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony
Ukrajna	alacsony	alacsony	közepes	magas	alacsony	alacsony	magas	közepes
Törökország	alacsony	közepes	alacsony	közepes	alacsony	alacsony	közepes	közepes
Lengyelország	közepes	közepes	közepes	közepes	közepes	magas	alacsony	alacsony
Csehország	magas	magas	közepes	közepes	közepes	alacsony	közepes	alacsony
Magyarország	magas	magas	közepes	magas	magas	alacsony	magas	magas
Bulgária	magas	magas	magas	magas	közepes	alacsony	alacsony	magas
Románia	magas	közepes	magas	magas	közepes	alacsony	alacsony	alacsony
Szlovákia	magas	magas	közepes	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony
Szlovénia	közepes	közepes	közepes	alacsony	alacsony	alacsony	magas	magas
Balti államok	magas	magas	magas	magas	közepes	alacsony	közepes	közepes

Forrás: BNE

A KOCKÁZATI FELÁR CSÖKKENTEK, UGYANAKKOR EZ A MÉRSÉKLŐDÉS MÁR RÉGIÓS ORSZÁGOKRA UGYANÚGY JELLEMZŐ, MINT HAZÁNKRA

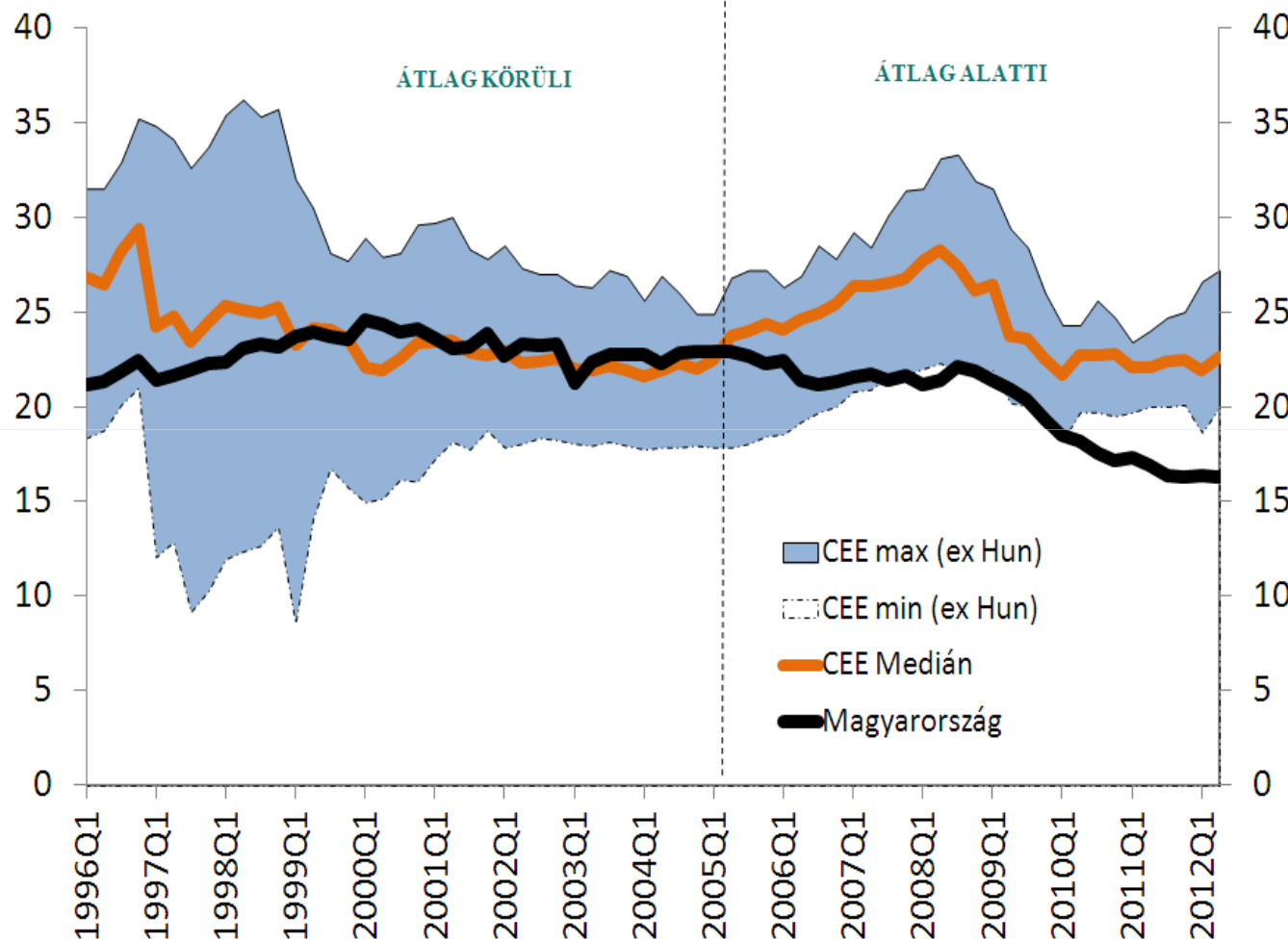
A CDS-felár (bázispont)

A BERUHÁZÁSI RÁTA MAGYARORSZÁGON A LEGALACSONYABB A RÉGIÓBAN

A BERUHÁZÁSOK A GDP ARÁNYÁBAN

Lemaradás okai

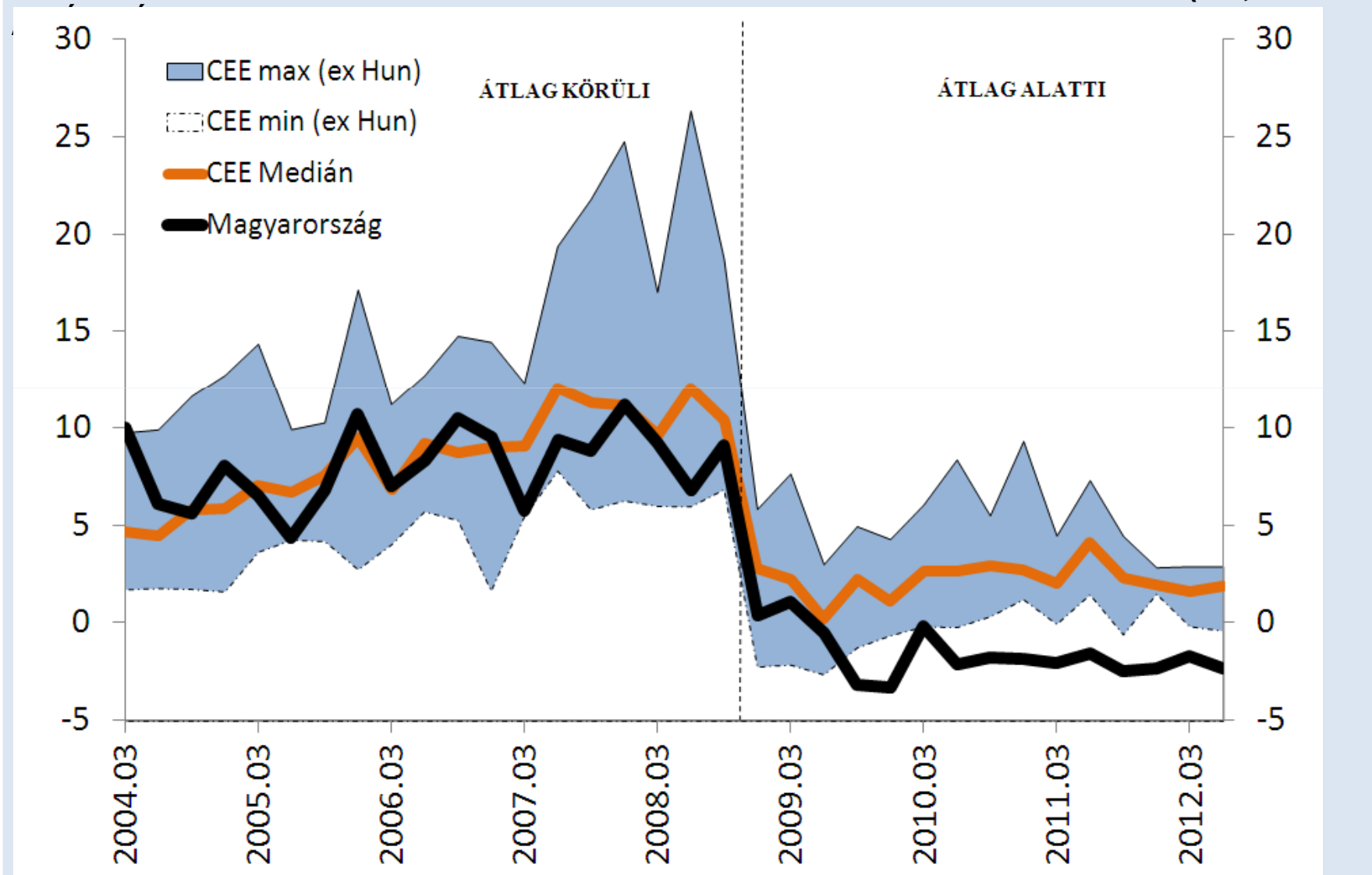

- Bizonytalan makrogazdasági környezet:
- EMU adósságválság
 - Magyarországon lassan 5 éves költségvetés restriktció
- Bizonytalan szabályozási környezet - szektoradók
- Bankadó
- Végtörlesztés miatt szűkös, a felárak miatt pedig drága finanszírozás

Forrás: Eurostat, CEE : Visegrádi országok és Románia illetve Bulgária

REGIOS OSSZEVETESBEN ITT A LEGGYENGEBB A HITELEZESI AKTIVITÁS IS, AMI VISSZAHÚZZA A NÖVEKEDÉST

A BANKSZEKTOR NETTÓ HITELKIHELYEZÉSE A MAGÁNSZEKTOR FELÉ (SA, A GDP)

Forrás: Nemzeti Bankok CEE : Visegrádi országok és Románia illetve Bulgária

KÖVETKEZTETÉSEK (1)

Válság idején az *állam pénzügyi, finanszírozási biztonsága* kerül előtérbe, a sérülékenysége csökkentése nélkül nincs esélye a fenntartható fejlődésnek, e pályára történő visszakerülésnek – stabilitás és/vagy dinamizálás, növekedési áldozatok kényszerű vállalása.

A *fejlődés fenntarthatósága* az alapvető gazdaságpolitikai cél és követelmény. A fenntarthatóság magában foglalja a pénzügyi stabilitás követelményét, mind az infláció kordában tartását, mind a költségvetési és fizetési mérleg egyensúlya feltételét.

Az *állami beavatkozás és piac konfliktusának narratívája* az uralkodó, piaci szabályozó erők a válság megelőzésére alkalmatlannak bizonyultak. A pénzpiac feltételezett fegyelmező ereje is csak a bajok kialakulása után lépett működésbe, de akkor már későnek bizonyult. Mire a válság nyilvánvalóvá vált, az európai gazdaságok már egy lefelé gyorsuló spirálba kerültek.

Általánossá vált a (kölcsönös, külső és belső) *bizalomhiány* az állam, a gazdaság, a lakosság között, s ez a felemelkedést nehezíti, ami részben azzal is összefügg, hogy az EU tagországok többségében a nemzeti gazdaságpolitika kudarcot vallott abban, hogy a monetáris integrációval konform, új cselekvési „mixet” – optimális forgatókönyvet - megtalálja.

KÖVETKEZTETÉSEK (2)

A költségvetési intézkedések *több csatornán* keresztül befolyásolják a fiskális fenntarthatóságról alkotott képet: elsődleges egyenleghatás, növekedési hatás, befektetői bizalommal kapcsolatos hosszú távú növekedési hatás. Ebben a tekintetben közel sem mindegy, hogy a kormányzás milyen következetességgel, konszenzuskészséggel alkalmazza az intézkedéseit, lépései mennyire kiszámíthatóak.

A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI ORSZÁGOK ebben a tekintetben térben és időben meglehetősen vegyes képet mutató pályán mozogtak, és a *bizalomhiányt* többségében a kormányzó erők egymás örökségeként élték meg.

A *fejlődés fenntarthatósága* a legkevésbé sem csak a megszorító és „lazító” intézkedések adózási és más (elvonási vagy éppen támogatási) számaival jellemezhető gazdasági-racionalizálási lépésektől függ, hanem a kevésbé számszerűsíthető *külső és belső társadalmi alkalmazkodási képességeket* is magában foglalja. Nagy önfegyelemre, visszafogottságra, *türelemre és konszenzus-készségre* van szükség ahhoz, hogy a változásokhoz való alkalmazkodás törekvése, az azonnali korrekció reflexe ne vigye a választott megoldásokat az improvizáció irányába.

KÖVETKEZTETÉSEK (3)

A tartalom és a forma, a célok és az eszközök harmóniája nélkül a válságban sem lehetséges „a jó kormányzás”.

Az államnak képesnek kell lennie:

▶ időtávlatot átfogó, gazdaságpolitikai elveken nyugvó, társadalmi stabilitást célzó tervezésre építve olyan szabályozó és vezénylési keretet alkotni és érvényesíteni, amely megfelelő feltételeket és ösztönzést teremt a társadalom és a gazdaság fenntartható fejlődése számára

▶ tulajdonosként és a magánvállalkozások üzleti partnereként – gazdasági szereplőként – hozzájárulni a reálgazdaság fejlődéséhez

▶ a megfelelő minőségű, kiterjedésű társadalmi, gazdasági szolgáltatások szervezésére és hatékony működtetésére, hogy közszféra szervezeteinek teljesítménye hozzáadott értéket adjon, figyelembe véve hogy az aktivista kormányzással járóan a piaci kockázatok költségvetési kockázatokká válnak.

KÖSZÖNÖM MEGTISZTELŐ FIGYELMÜKET!